ALAK

﴿٩٦﴾ سُورَةُ الْعَلَقِ

Buna İkra' sûresi ve sûrei Alak dahi denilir. Mekkî olduğunda hiç hılâf yoktur. Ancak ilk nâzil olan bu mudur? Değil midir? Bunda ıhtilâf edilmiştir: İbni Cerîr ve Kebîrde Taberanî Ebî recai Utaridîden şöyle rivayet eylemişlerdir: Demiş ki Ebu Musel'eş'arî bize ıkrâ eder, ya'ni Kur'an ta'lim eylerdi, bizi halka halinde oturdurdu. Üzerinde iki beyaz sevb vardı, bu Sûreyi: « اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ » tilâvet ettiğinde «Bu Sûre Muhammed sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerine ilk nâzil olan Sûredir, der idi, bunun gibi Müstedrekte Hâkim, Delâilde Beyhekî Hazreti Aişeden de rivayet etmişlerdir. Bir çokları Mücahidden de: «Kur'andan ilk nâzil olan « اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ », sonra « نٓ وَالْقَلَمِ » dir diye nakl eylemişlerdir. Buna mukabil Buharî ve Müslim, Ebî Seleme ibni Abdirrahmandan şunu rivayet etmişler: Demiş ki: Câbir ibni Abdillaha: Kur'andan evvelâ inzal olunan hangisidir? Diye sordum « يٰٓاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ » dedi, « اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ » diyorlar dedim. «Ben size Resûlullahın bize tahdîs ettiğini tahdîs eyliyorum dedi diye hadîsi sevk ile bir istidlâl yapılmıştır. Bu hadîste fetreti

vahiyden bahsederken şöyle denilmiştir: Ben yürüyordum o esnada Semadan bir ses işittim gözümü kaldırdım, bir de gördüm ki Hırâda başına gelen Melek Sema ile Arz arasında bir kürsîde oturmuş, ondan korktum, döndüm, « زَمِّلُونِى زَمِّلُونِى » dedim, o vakıt « يَآ اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَانْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ » i inzal buyurdu, derken

Sh:»5944

vahiy kızıştı tetabü' etti اهـ. Bunda görülüyor ki Melekin daha evvel Hırâda gelmiş olduğu anlatılmıştır. Daha evvel Hırâda gelmiş olduğu anlatılmıştır. Daha evvel Hırâda Melekin gelmesi ise « اِقْرَاْ » ın nüzulüdür. Şu halde bunun ma'nası ilk nübüvvet için « اِقْرَاْ » nâzil olmuştu, fetreti vahiyden sonra ilk risalet ve da'vet için « مُدَّثِّرُ » nâzil oldu demektir. Bir de Fatihada geçtiği üzere Delâilde beyhekî ile Vâhidinin Yunüs ibni Bükeyr tarikıyle Yunüs ibni Ömerden, babasından, Ebî Meysere Amr ibni Şürehbîlden tahric eyledikleri ricalı sikat olan bir hadîsi mürsel ile ihticac olunarak Fatihanın evvel nâzil olduğu söylenmiştir. Câbir ibni Zeyd de evvel nâzil olan « اقْرَاْ » sonra « ن » sonra « يَآ اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ » sonra « يَآ اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ » sonra Fatiha olduğuna cezm eylemiştir.

Lâkin bu ıhtilâflı görünen evveliyyet, bu Sûrelerin tamamları itibariyle midir? yoksa başların da ba'zı âyetleri itibariylemidir Bu rivayetler de bunlar sarîh görülmiyor. Mes'eleyi bu bakımdan tedkîk edenler Fatiha tefsirinde de geçtiği üzere sahih olarak şu neticeye vâsıl olmuşlardır ki âyet itibariyle Kur'andan ilk nâzil olan bu « اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ » Sûresinin başından « مَالَمْ يَعْلَمْ » e kadar beş âyettir. Tam Sûre itibariyle de Fatihadır. Fatiha bundan ve « مُدَّثِّرْ » in ve « مُزَّمِّلْ » in evvellerinden sonra nâzil olmakla beraber tam Sûre olarak nâzil olduğundan Sûre itibariyle evvel olan Fatiha, âyet itibariyle evvel olan da « اِقْرَاْ » dir. İmam Ahmed ibni Hanbel, Buharî ve Müslim ve Abd ibni Humeyd ve Abdürrezzak ve daha diğerleri İbni Şihab tarikıyle Urve ibni Zübeyrden, Hazreti Aişe radıyallahü anhadan bed'i vahiy hadîsinde -ki Fatiha da tamamı nakl edilmişti- ilk vahyin rü'yayı sadıka ile başladığını beyandan sonra Hırâ garında Melekin gelip tazyîk ile tutup sıkıp da « اِقْرَاْ » dediğini, « مَا اَنَا بِقَارِئٍ » diye cevab verdiğini. Bunun üzerine bir daha sıkıp yine « مَا اَنَا بِقَارِئٍ » diye cevab verdiğini, üçüncü de yine bütün cühdüne irinciye kadar sıkıp bırakıp da « اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ اَلَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَالَمْ يَعْلَمْ » dediğini rivayet eylemiş olduklarından ve

hepsinden esahh olan bu rivayette ise « مَالَمْ يَعْلَمْ » e kadar ayât diye zikr-ü tasrih edilmiş bulunduğundan ilk nâzil olanın bu âyetler olduğu esahh olarak sâbit bulunmaktadır. Sade « اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ » ile iktifa eden ba'zı rivayetten murad, Sûrenin tamamına işaret olduğunu zann edenler olmuş ise de bu mücmel, « مَالَمْ يَعْلَمْ » e kadar tasrih eden rivayet müfesser demek olduğundan müfesserin mücmele müreccah olması lâzım gelir. Tamamı birden nâzil olan Sûrelerin pek az olup ceste ceste ve ekseriya beşer veya onar âyet nâzil olduğu ma'lûm bulunduğu gibi bunlarda da beşer âyet zikr olunduğu ve bu Sûrenin maba'di de mazmunlarına nazaran bilahara da'vetin başlamasıyle muarazanın vukuundan sonra nüzulüne delâlet eylediği ve namazın teşri'inden sonra olduğu anlaşılan bu âyetlerin Ebucehlin tuğyanı sebebiyle nâzil olduğu hakkında da Buharî vesâire de rivayetler nakl edilmekte bulunduğu cihetle ilk nâzil olan bu Sûrenin tamamı değil başından beş âyet, ve tam Sûre olarak nâzil olanın Fatiha olduğu ve muhtelif rivayetlerin bu vechile tevfîkı bu babdaki kavillerin ve rivayeîlerin gerek rivayet ve gerek dirayet bakımından en sahihî bulunduğu tahkîk edilmiştir. Onun için zemahşerînin «İbni Abbas ve mücahidden: Bu Sûre evvelü mânezeldir, mufessirînin ekserisi ise evvelü mânezel Fatiha, sonra Sûrei kalemdir» sözü dahi Fatihada geçtiği vechile bu ma'na ile iyzah ve tevfîk edilmiştir. Hasılı esahh olan

rivayâta göre bu Sûrenin beş âyetinin evvelü manezel olması, Fatihanın tam Sûre olarak evvelü manezel olmasına ve bu arada başka Sûrelere aid bir takım âyetlerin nâzil olmuş bulunmasına münafî değildir ve şu halde İbni Abbas ve Mücahid kavliyle ekser müfessirînin kavilleri arasında hakikatte münafat yoktur ve binaenaleyh sahib keşif gibi Fatihanın ilk nâzil olan Sûre olduğu sâbit değildir

zannedenlerin

Sh:»5946

fikri sahih değildir. Kur'anın gerek âyet ve gerek Sûre tertibinde nüzul sırası gözetilmiyerek mekkî ve medenî Sûrelerin ve âyetlerin takdim ve te'hîr ile mezc edilip daha ziyade ma'na münasebeti gözetilmiş bulunmasında ise mahasini nazm ve i'cazı Kur'an noktai nezarından çok büyük hikmetler vardır ki bunun en barizi hayatın seyr-ü inkişafında ve zaman hâdisat ve inkılâbatının cereyanlarıyle tahlil ve terkibinde daima evvel ile âhir beynindeki vahdet ve tenasuk nizamını düşündürmektir. Mesela bu beş âyet, Fatihadan evvel nâzil olmuştur diye bunları Sûreden ayırıp da tertibde Fatihadan evvele koymağa kalkışmak gibi bir üslûb takıyb edilecek olsa idi ne bu Sûre kalır ne de Kur'anın Sûreleri ve âyetleri beyninde bir âhenk bulunurdu. Öyle yapılmayıp Kur'anın herhangi bir kısmı okunurken ve hatta her hangi

bir emri zîbâle şüru' ederken « بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ » diye başlanmakta hem her şeyden evvel « اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ » emrinin ma'nasını tatbiyk hem de nazmı Kur'anı hiç haleldar etmeksizin bütün vücuhiyle hıfz-u sıyanet vardır. Bu Sûrelerin bu suretle Kur'anın hıtamına doğru buraya konulmasında şübhesiz ki ilk sırasında anlaşılan ma'nadan ziyade bir ma'nası vardır. Henüz okunacak bir kitab verilmeden oku oku denilmekle « الٓمٓ ذٰلِكَ الْكِتَابُ » işte o kitab diye başlıyarak kıraet olunacak kitabı tamamladıktan sonra hıtamına doğru oku oku diye emredilmesindeki ma'na elbette farklıdır. Bunda devri kemalden, müruri zamandan sonra da nübüvvetin ilk halini ıhtar ile âhiri evvele irca' eden bir tecdid ve hiç bir zamanda kıraetten istiğna hasıl olmıyacağını anlatmak üzere « فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ » mazmunu mucebince biri bitince diğerine başlamak suretiyle bir devam ma'nası vardır. İlk nüzulünde okumağa be'd için vârid olan bu müekked emir sonradan da tekrar tekrar devam ma'nasını ifade etmek ve bu suretle evvelki Sûrede geçen ahseni takvim ile ahkemülhâkimîn olan Allah

dîninin iycabını tafsîl eylemek siyakında buraya derc olunmuştur ve onun içindir ki bunun başında ilk nâzil

olan beş âyet, sonradan istiğnanın mahzurunu beyan ve Allaha rücuu takrir eden «

كَلَّآ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰٓى اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى ۗ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى ۗ

» âyetleriyle ta'kıyb olunmuştur. Demek ki dîni islâm ibtida « اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ اِقْرَاْ » diye

okumak emriyle gelmiş ve sonrada insan bir mertebeye gelir de okumaktan, ılimden, dîn ve ubudiyyetten

müstağni olur zannedilmemek ve mebde' ve müntehâ birleştirilerek her ınayet bir bidayet gibi bilinmek için

bu emri tazammun eden bu Sûre buraya derc buyurulmuştur. Bu ma'na «

﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَاْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ ۰ ﴿وَقُلْ رَبِّ زِدْنِى عِلْمًا﴾

» âyetlerinin de mantukudur.

Âyetleri - Hıcazîde yirmi, Irakîde on dokuz, Şamîde on sekizdir.

Fasılası - ق ۰م ۰ا ۰ب ۰ب Harfleridir. Bunlar sırasıyla terkib olunursa « قُمْ اَهَبُ » «kalk

bağışlıyayım, yâhud kalk heybet ver» ma'naları çıkar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ ۚ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ

عَلَقٍۚ ﴿٣﴾ اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ ﴿٤﴾ اَلَّذى عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ ﴿٥﴾
عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَالَمْ يَعْلَمْۜ ﴿٦﴾ كَلَّٓا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰىٓۙ ﴿٧﴾
اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰىۜ ﴿٨﴾ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰىۜ ﴿٩﴾ اَرَاَيْتَ
الَّذى يَنْهٰىۙ﴿﴾

Sh:»5948

﴿١٠﴾ عَبْدًا اِذَا صَلّٰىۜ ﴿١١﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰىٓۙ
﴿١٢﴾ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰىۜ ﴿١٣﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ
﴿١٤﴾ اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰىۜ ﴿١٥﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ
لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِۙ ﴿١٦﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍۚ ﴿١٧﴾ فَلْيَدْعُ
نَادِيَهٗۙ ﴿١٨﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَۙ ﴿١٩﴾ كَلَّاۜ لَاتُطِعْهُ وَاسْجُدْ
وَاقْتَرِبْ﴿سجده﴾﴿﴾

Meali Şerifi

Oku ismiyle o rabbının ki yarattı 1 İnsanı bir alaktan yarattı 2 Oku, o keremine nihayet olmıyan rabbındır 3 Kalem ile öreten de 4 O insana bilmediği şeyleri öğretti 5 Sakın okumamak etme, çünkü insan muhakkak tuğyan eder 6 Kendini müstağni görmekle 7 Her halde nihayet rabbınadır dönüş 8 Baksan a: o nehyedene 9 Bir kulu namaz kıldığında 10 Baksan a o hidayet üzere giderse 11 Yâhud takva ile emrederse fenâ mı? 12 Baksan a: tekzîb eder, aksine giderse iyi mi? 13 Her halde Allahın görüyorduğunu bilmiyor mu? 14 Sakın, Celâlim hakkı için eğer (akıllanıp) vaz geçmezse muhakkak sürükleyeceğiz elbet biz o alnı 15 Yalancı, câni bir alnı 16 O vakıt çağırsın o kurultayını, meclisini 17 Biz, çağıracağız zebanileri 18 Sakın onu dinleme de secde et ve yaklaş 19

1. ﴿اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ oku o rabbinin ismiyle -ya'ni onun yüce adıyle, Allah ismi celîli ile başlıyarak oku, okumağa, kıraet etmeğe başla. Bâlâda geçtiği üzere bu emir, nâzil

olurken ibtida Hırâ mağarasında zati Muhammedîye Melek gelip canına tak diyen şiddetli bir tazyîk ile sâdece « اِقْرَاْ » demiş, o vakta kadar zati Muhammedî okumak bilmediği için « مَا اَنَا بِقَارِئٍ =

ben okumuş değilim» ya'ni okumak bilmem ki ne okuyayım? demişti. Bunun üzerine yine şiddetli bir tazyîk ile « اِقْرَاْ » demiş, o da yine « مَا اَنَا بِقَارِئٍ » demişti. Demek ki o ilk iki « اِقْرَاْ » emri henüz Kur'an değil, kıraet denilen fi'le şüru' için heceletme kabîlinden ihzarî bir emr-ü teklif idi, Kur'an üçüncü def'aki tazyîkten sonra olan işbu « اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ » emriyle başlamıştı. Şu halde bu emir, ilk nüzulünde hem tekvînî bir mahiyyette Hazreti Peygamberi okumazken okur yapmış, hem ta'lîmi bir surette nazmıyle makrüvvü ta'yîne başlamış, hem ma'nasıyle ilk vazîfenin böyle yaradan, terbiye eden Allahı tanıtmak ve onun ismiyle okumağa başlamak olduğunu teklîfî bir surette tehfim eylemiştir. Bu ibtida şöyle demek olur. Gerçi sen bu vakta kadar okumadın « وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ », kitabın mahiyyetini iymanın esası neden ıbaret bulunduğunu bilmezdin « مَا كُنْتَ تَدْرِى مَاالْكِتَابُ وَلَا الْاِيمَانُ » fakat işte yaratmak denilen fi'lin sahibi olup kâinatı yaratan ve seni yaratıp yetiştiren, sana ve her işine mâlik bulunan rabbin seni kudretiyle şu anda bir okur yaptı, okunacak bir Kur'an bir kitab indirmeğe başladı. Böyle ta'lim olunduğu gibi o rabbinin ismiyle başlıyarak oku!

« فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ » âyetinde de geçtiği üzere geçtiği üzere Kıraetin hakikati, kelâmı keyfe mettefak söylemekten daha güzel bir surette muntazamen rabt ederek biribiri

ardınca ağızdan sesle çıkarmaktır ki gerek ezberden ve gerek yüzünden gerek hafî ve gerek celî mutlâka okumak demektir. Kitabın kitab olması için bil'fiıl yazılmış olması şart olmadığı gibi okumak için de mutlâka yazı şart değildir. Gözle mutaleaya, zihinden tezekküre okumak ıtlâkı da mecazdır. Ve hakîkatte kıraetin kemali ezbere okumaktır. Hadîsi nebevîde vârid olduğu üzere

Sh:»5950

yüzünden okumanın sevab ve fazîleti zabt-u hıfza vesîle olması itibariyledir. Resûlullahın kıraeti yazıya ihtiyacı olmaksızın min tarafillâh kendine böyle nâzil olan Kur'anı hıfzından ekmel surette kıraettir ki kendi kendine veya namazda veya diğerlerine tebliğ için okumağa, okutmağa ve yazdırmağa şamildir. İşte mukaddema hiç kitab okumamış, yazı yazmamış olan nebiyyi ümmîye bu emir ile bir mu'cize olarak okunacak bir kitab verilmeğe başlanmış ve kendisi yazmadan okuyacak, okutacak, emir tarîkiyle yazdırtacak bir kıraet kudreti ihsan buyurmuştur. Ve buna besmele ile başlanması da emir olunmuştur. Ve bunun hikmeti rububiyyet muktezası olduğu da bilhassa « رَبِّكَ » izafetiyle anlatılmıştır. Hiç bir kitab okumadan ve kalem ile yazıyı bellemeden böyle bir kıraet mu'cizesi nasıl mümkin olur? gibi bir şübheye meydan bırakılmamak için kalem işine kadar gelinmek üzere bervechi âtî halikıyyet vasfı ve hılkat mebdei

ile rububiyyet hukmü ıhtar ve tavzîh olunarak buyuruluyor ki ﴿الَّذِى خَلَقَ﴾ o rabbın ki yarattı -ya'ni yoğu yaratmak kendisinin sıfatı olan yâhud seni ve her şeyi yaratan rabbının ismiyle oku, ki 2. ﴿خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾ o insanı bir alaktan yarattı -ALAK, alekanın cem'i telâkkî edilmiştir. Beyzâvî «insan» cemi' ma'nasında olduğu için cemi'lenmiştir der. Kamus ve etrafından anlaşıldığı üzere asıl lûgatte işbu alak maddesi yapışıp ilişmek ma'nasına mevzu'dur. Ve mutlâka ilişgen ve yapışkan nesneye de denir. Bundan mutlâka kana ve kırmızı kana ve bahusus uyuşuk kana ıtlak olunmuş, ondan bir cüz olmak itibariyle veya doğrudan doğru ilişiklik ma'nasıyle rahimdeki dutuğa da alâka denilmiştir. Yapışkanlığından dolayı süluke ve kuyu makarasına ve ipine ve makaranın iliştirilip ipi geçirilen takıntısına ve işlek yola dahi alak denilir, bütün bunlar maddî ma'nadır.

Sh:»5951

Bunlardan maada alak ruhanî ve ma'nevî olarak alâka gibi aşk ve mahabbeti ma'nasına geldiği de lûgatta musarrahtır. Müfessirîn, halkın maddî haysiyyetini nazarı itibara alarak nutfenin telkîhinden sonra husule gelen alâkanın cem'i olmasıyle iktifa etmişler ve bunu ednadan a'lâya terakkîyi göstermek için zâhir görmüşlerdir. Lâkin ma'nevî haysiyyete dahi şamil olmak üzere mutlak bir alâka, bir ilişik ma'nasına müfred

olarak mülâhaza edilmesine hem alakanın yaradılmasına dahi mebde' olan ve rabbanî bir izafetten ibaret bulunan ruhî ilişiğe kadar insanın bütün mebadîi hılkatine şamil, hem de okunanın ruhî bir sevgi ve alâka ile ta'kıyb edilmesi hususuna daha açık bir tenbihi müfid olacağı cihetle daha ince, daha derin, daha beliğ olur, bu surette meâle şöyle demeli: «O insanı bir ilişikten yarattı. Maamafih iki takdirde de hasılı ma'na şudur: Bir alâkadan, yâhud mücerred bir ilişikten bir insan halk eden ve alel'ıtlak halk etmek kendinin şânı olan rabbın hiç okumamış olanı da böyle bir emr ile elbette okutur. Onun için oku onun ismiyle 3. ﴿اِقْرَاْ﴾ oku -tekrarı ifade eden bu ikinci emir okumak melekesinin tekrar ile husule geleceğine tenbih olmak üzere evvelkini te'kid için bir tekrar olduğu gibi maba'di karînesiyle başkalarına tebliğ veya imlâ için okumak üzere ikinci bir emir de olur. Bundan dolayı kalem ile yazı meselesi burada tasrih olunarak imkân suâlinin halli vâvi istînafiyye veya ıtiraziyye veya haliyye ile şöyle itmam olunuyor. ﴿وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ﴾ ve o ekrem rabbındır- « رَبُّكَ » mübteda, « اَلْاَكْرَمُ » sıfatı, « اَلَّذِى » haberdir. El'ekrem haber, ellezi onun sıfatı olmak da câizdir. İki takdirde de müsned ma'rife olduğu cihetle kasır vardır. Evvelki vecih, siyaka daha muvafık ve nübüvvet ile ikramın kalem ile ikramdan daha yüksek olduğunu ifadede daha zâhirdir. Ya'ni başkası değil, o her kerîmden daha kerîm olan:

Keremine, kerametine nihayet olmıyan, ıvazsız, garazsız, korkusuz, endişesiz lûtf-ü hılmile, sebebli veya sebebsiz mu'tad ve gayri mu'tad kerem-ü ınayetle in'am-ü ihsan eden kerametler, mu'cizeler bahş eyliyen ve hakikatte kerim yalnız kendisinden ibaret bulunan o yaratan ve sana ismiyle başlıyarak okumayı emreden rabbındır ancak 4. ﴿اَلَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ﴾ o kalem ile ta'lim eden de -kalem ile yazıyı öğreten, o vasıta ile ılim belleten de odur. Yoksa bir alaktan yaratılmış olan insanlar ne kalem bilirdi ne yazı 5. ﴿عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَالَمْ يَعْلَمْ﴾ o insana öyle bilmediği şeyleri öğretti- insanda olmıyan kuvveleri, isti'dadları, melekeleri yaratarak ve deliller, nasb-u ikame ederek ve âyetler inzal eyliyerek vehbî olarak da öğretti, kesbî olarak da öğretti. İşte öyle ekrem olan rabbın sen hiç okumamışken mahzı kereminden sana ledünnî bir ılim vererek böyle bir emir ile seni kaleme muhtac etmeden de okutur bilmediğin şeyleri bildirir ve bildirdi. Onun için sen de onun ismiyle bu kur'anı oku, oku. Beyzavî der ki: Allah sübhanehu insanı ehassi meratıbden a'lâsına nakleden ve ni'metini ızhar ile rububiyyetini takrir ve ekremiyyetini tahkîk siyakında insanın mebde' münteha halini ta'dad buyurup bu suretle evvelâ ma'rifetine aklen delâlet eyliyene işaret, sâniyen de sem'an delâlet eyliyene tenbih buyurmuştur اهـ.

Doğrudan doğru hılkati mutaleanın ma'rifetullaha delâleti aklîdir. Kıraet ve kitabette ise okuyan ve yazandan nakl haysiyyeti ile delâleti sem'ıyye vardır. Bu suretle Kur'an aklî delâili dahi havî olmakla beraber onlar onun medlulü olduğundan asıl kendi delâleti delâleti lâfzıyye ve sem'ıyyedir. Peygamberin Allahdan öğrenerek okuduğunu nakl ve ifade eder demek olur. Kur'anın ilk nâzil olan âyetinin böyle akl ü sem'i câmi', tekvînî, teşrîî emirlerle oku oku diyerek ve kıraetin kitabetin ılmin ta'limi,

insana

en büyük keremi rabbanî cümlesinden olduğunu ıhtar ederek gelmesi elbette çok ehemmiyyetli, çok şayanı dikkattir. Burada Peygamberin kıraet için yazıya ihtiyacı olmadığı iş'ar olunmakla beraber şübhe yok ki kalem ile ta'limin de büyük bir ikramı rabbanî olduğu beyan buyurulmuş ve bu suretle ümmet okuyup yazmağa teşvîk ve tergıb olunmuştur. Şu kadar ki bunu anlatırken Peygamberin yazı yazmaksızın okuması, sahib kitab olması hakkındaki keremi ilâhîyi, yani nübüvvet ve risaletini isbat noktai nazarından daha yüksek olduğu da ifade edilmiştir. Netekim bu ma'na sûrei Ankebutta «

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِه مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ اِذًا

لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ » âyetinde tasrih olunmuştur. Şu halde kalemin bu ehemmiyyetini ifade eyliyen âyeti ilk kıraet emriyle beraber telâkkî eden Peygamber bundan sonra kalem ile yazıyı da öğrenip yazmak lâzım gelmezmiydi? Suâli varid olmaz. Filvaki' Peygamberin kendi eliyle hiç yazı yazmadığı ve sûrei a'lâda « سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰىٓ » buyurulduğu üzere tarafı ilâhîden okutulanı unutmıyacağına dâir kendisine teminat verildiğinden hıfz-u zabt için de yazmağa ihtiyacı olmadığı fakat nâzil olanı ümmetin hıfzı için vahiy kâtiblerine okuyup yazdırdığı ma'lûmdur. Aceba kendi yazmamakla beraber yazılanı okumayı nübüvvetten sonra da bilmiyordu idi? Bu hususta da meşhur olan hayırdır, Netekim Hudeybiye musaleha nâmesinde yazılan bir kelimeyi silmek için hangisi olduğunu Hazreti Aliye sorduğu ma'ruftur. Maamafih Şifa ve etrafında mezkûr olduğu üzere sonradan kâtibi Hazreti Muaviyeye « اَلْقِ الدَّوَاةَ وَ حَرِّفِ الْقَلَمَ وَ طَوِّلِ الْبَاءَ وَ فَرِّقِ السِّيْنَ وَلَا تُعَوِّرِ الْمِيمَ وَ حَسِّنِ اللّٰهَ وَ مُدَّ الرَّحْمٰنَ وَ جَوِّدِ الرَّحِيمَ = Ya'ni divite lika koy, kalemi yan kes, bayı uzat, sini fark ettir, mimi körletme, Allahı tahsin, Errahmani med, Errahîmi tecvid eyle» mealinde Besmelenin hüsni hattını emr-ü ta'rif ettiğine dâir ba'zı eserlere nazaran yazıyı bildiği de söylenmiştir. Bunu hususî bir vahy ile söylemiş olması melhuz olmakla beraber bu « اِقْرَاْ » emrinden sonra yirmi üç Sh:»5954

sene Kur'anı okumak ve yazdırmak vazîfesi olmuş olan Hazreti Peygamberin bu müddet zarfında yazıyı da bellemiş olması müsteb'ad değil, ma'kuldür. Bu onun hiç okumamış yazmamış ümmî iken biemrillâh okur nebiy olması mu'cizesine münafî olmaz, menhî de değildir. Mukaddema okumuş yazmış olsa idi « اِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ » buyurulduğu üzere mubtıller onun Allah tarafından indirildiğinde şübhe edebilirler idise de nübüvvetten sonra okur olması gibi yazıyı bilmesi de şübhe değil, te'yid olur. Ve bu âyetlerin tergıbine de yakışır. Fakat bilfiil yazmadığı ve başka kitab mutalea etmediği muhakkaktır.

6. ﴿كَلَّآ﴾ - Sûrenin bundan ilerisi hayli zaman sonra nâzil olduğu anlaşılıyor. Ve nüzulüne sebeb de Ebu Cehil olduğu rivayet ediliyor. Ezcümle Buharî ve Tirmizîde İbni Abbastan rivayet edildiği üzere «eğer Muhammed Ka'bede namaz kılarken görürsem boynunu çiğnerim» demişti. Bu sebeble « كَلَّآ » ile tahzir, evvel emirde ona âid olmak üzere öyle azgın kâfir insana hıtabdır. Çünkü evvelinde zâhiren redi' ve zecir teveccüh edecek bir şey yoktur, denilmiş, bu surette « كَلَّآ » Sûrenin evveline merbut olmamış, Ebu Cehlin sözünü reddederek ona tevcihi hıtab etmiş oluyor. Bu ise hılâfı zâhirdir. Kur'anda gâh sağa gâh sola telvini hıtab uslûbu çok, bu Sûrede « اَرَاَيْتَ » lerde de müteaddid olarak ahenkli bir surette yapılmış ise de makabline bir irtibatı ıktıza eden bu « كَلَّآ » ile telvin zâhir olmuyor. Onun için ba'zıları da burada Kellâ zecr için değil, hakka ma'nasına olarak maba'dini te'kiddir, hıtab yine Peygamberedir

demişler. Bizim anladığımıza göre hıtabın evvelâ Resûlullaha olması zâhir, «kellâ» nın da makablindeki tekrar tekrar kıra'et emirlerinin hılâfından men-ü tahzir ile emri takviye olması nazmın insicamı i'tibariyle de muvafık olduğundan ma'na şu olmak lâzım gelir: sakın okumamazlık etme ya

Sh:»5955

Muhammed! ﴿اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰٓى﴾ çünkü insan muhakkak tuğyan eder- azar, haddini aşar, hakka karşı gelir, halka ziyan eder. 7. ﴿اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى﴾ kendini müstağni görmekle -kendini artık ihtiyacı yokmuş, gayeye irmiş, gına mertebesine, gelmiş, görmek, o re'y-ü i'tikadda bulunmak sebebiyle azar, onun için hiç bir zaman istiğna etme de rabbının ismiyle oku, tekrar tekrar oku, emirlerini yerine getir, zira 8. ﴿اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى﴾ haberin olsunki nihayet rücu' rabbınadır-

RUC'A, büşra vezninde rucu' ma'nasına masdardır. Ya'ni dönüş onadır, ondan kurtuluş yoktur, onun için hangi mertebede olursa olsun istiğna etmemeli, tuğyandan sakınmalılıdır. Bu hıtab da Resûlullahadır. Bununla beraber asıl murad istiğna ve tuğyan edenlere inzardır. Onun için sebebi nüzul olan müstağnî

azgının tuğyanı bir misal halinde gösterilerek buyuruluyor ki:

9. ﴿اَرَاَيْتَ﴾ - Yukarılarda da geçtiği üzere gerek bir mef'ule teaddî eden rü'yet veya re'yden gerekse iki mef'ulüne ta'diye eden ılim ma'nasından gördün mü? Gördün a, baksan a, ma'lûmun a, anladın a gibi nazarı dikkat celb eden bir hıtab ile ne dersin? Görüşün, re'yin, bilgin ne ise bana haber ver demek ma'nasına kullanılır bir isitfhamdır ki ekseriya maksad hakkikaten istifham ve istıhbar olmayıp sorulan hale nazarı dikkati celb ile bir takbih veya tevbih veya ta'cib olur. Onun için biz de yerine göre gördün mü? Ne dersin? Söyle bakalım! Baksan a diye terceme ide geldik. Burada üç « اَرَاَيْتَ » vardır. Müfessirîn bunların tefsirinde bir çok vecihler beyan etmişlerdir.

BİRİNCİSİ, hepsinin de aynî muhataba, ya'ni hıtabı hass ile Peygambere ve hıtabı amm ile insana müteveccih

olması kabil olduğu gibi tarafeyn beyninde bir muhakeme veya bir hatabet üslûbiyle sağa sola telvini hıtab

olmak da kabil ve daha ma'nâlıdır. Bu birincinin evvelâ Hazreti Peygambere hıtab olduğu zâhirdir, dolayısiyle de hıtab şanından olan herkese hıtab olur. Bunda bir azgını cürmi meşhud halinde ıhzar ederek gördün mü? Baksan a şuna kendini müstağni saydığı için nasıl azgınlık ediyor diye takbih ile Peygambere ve dolayısiyle insanlığa bir irâe ve teşhir vardır. Ya'ni ya Muhammed! Yâhud, ey insan baksan a:

10. ﴿الَّذِى يَنْهٰىۙ ۝ عَبْدًا اِذَا صَلّٰىؕ﴾ o nehy eden azgına, bir kulu namaz kıldığında -nemaz kılan bir kulu bilhassa namaz kıldığı sıra nehy etmek ne büyük cür'et ne büyük azgınlıktır!. İşte bu, o nehyi, kendini müstağnî gördüğünden dolayı yapıyor. Kıraetten bahs olunurken namaza geçilmesi onda kıraetin bir rükn olması ve namazın bütün ıbadetlere esas ve dînin direği bulunması hasebiyledir. Ve bu gösterir ki bu âyetlerin nüzulü namazın teşrıinden sonradır.- İbni Atıyyenin beyanına göre burada namaz kılan bir abidden murad Resulullah, nehy eden de Ebu Cehil olduğunda müfessirîn ıhtilâf etmemişlerdir. Ahmed, Müslim, nese'î ve daha başkalarının Ebu Hüreyreden rivayetlerinde: Ebu Cehil Resulullahı namaz kılarken görürse muhakkak boynunu çiğneyip yüzünü sürteceğine dâir Lât-ü uzzâya yemîm etmiş, sonra da Resulullah namaz kılarken dediğini yapmak için varmış, fakat birdenbire arkasına dönmüş elleriyle korunarak çekilmiş, ne oldu sana denildiğinde, onunla benim aramda ateşten bir handak, bir hevl ve bir takım kanadlar var demiş, Resulullah da bana yaklaşaydı

Melâike onu parça parça ederlerdi « لَوْ دَنَى مِنِّى اِخْتَطَفَتْهُ الْمَلَائِكَةُ عُضْوًا عُضْوًا » buyurmuş. Allah teâlâ da « كَلَّآ اِنَّ الْاِنْسَانَ » ilâ âhirissûre inzal buyurmuştur. Tirmizînin rivayetinde de

Sh:»5957

Peygamber namaz kılarken ebu Cehil ben seni bundan nehy etmedimmi? Ben seni bundan nehy etmedimmi? Ben seni bundan nehy etmedimmi diyerek varmıştır. Ümeyye ibni halef Selmani namazdan nehy ederdi diye Hasenden merviy olan rivayet sahih olamaz. Çünkü Selmanın islâmı hicretten sonra Medînede olduğunda hılâf bulunmadığı gibi Sûrenin Mekkî olduğunda hılâf bulunmadığı gibi Sûrenin Mekkî olduğunda da hılâf yoktur. Eğer Selmandan başka Bilâl ve saire gibi diğer biri hakkında vaki' ise âyetin hükmü âmm olduğu için ona ve emsaline de şamil olacağında şübhe yoktur. Ebu Hayyanın nakline göre Tebrîzî demişki: burada salâttan murad öğle namazıdır, denilmişki bu islâmda ilk kılınan cema'attir. Ebu Bekir, Ali ve sabikundan bir cema'at beraberdi, bunlar namaz kılarlarken Ebu Talib oğlu Ca'ferle beraber uğramıştı, ona haydi amucanın oğlunun cenahında sende kıl dedi ve kendisi mesruren gitti. Ve

Ebu Tâlib şu beyitleri söylüyordu:

ان عليا و جعفرًا ثقتى عند ملم الزمان والكرب

واللّه لا اخذل النبى ولا يخذله من يكون من حسبى

لا تخذلا و انصرا ابن عمكما اخى لامى من بينهم وابى

Resulullah da bununla ferahlanmıştı. اهـ. Âlûsî derki: bunda nazar vardır. Çünkü namaz hiç hılâfsız isra gecesinde farz kılınmıştır. İsrarın hicretten bir sene evvel olduğuna da İbni hazm, icma' iddi'a etmiştir. İbni faris de hicretten bir sene ve üç ay evvel olduğuna cezm eylemiş, Süddî de bir sene ve beş ay demiştir. Ebu Tâlibin vefatı ise hicretten üç sene kadar evveldir. Zira Hazreti

Sh:»5958

Hadicenin vefatından üç veya beş gün mukaddemdir. Onun vefatı ise sahibi bi'setten on sene sonradır. Şu halde Ebu Tâlib namazın farzıyyetini idrâk etmemiştir. Gerçi Kazıy ıyâz Zührîden isranın bi'setten beş sene sonra olduğunu nakletmiş, Nevevî ve Kurtubî de bunu tercih eylemiş iseler de buna söz edilmiştir. اهـ.

Lâkin Âlûsînin bu i'tirazını biz vârid görmüyoruz. Çünkü israda farz kılınan mutlak namaz değil, beş vakıt namazdır. Binanealeyh ondan evvel müezzemmilde geçtiği vechile gece kıyamının farz olması gibi bir öğle namazının da farz kılınmış olmasına münafi olmaz. Kaldıki mezkûr rivayette salâti zuhur denilmiş, farz olduğu tasrih de olunmamıştır. Hazreti Ömerin islâmı üzerine ilk olarak alenen kılındığı rivayet olunan namaz da bu olmak gerektir. Ancak sebebi nüzul olan vak'adaki namaz öğle namazı olsa bile âyettede murad yalnız odur demek doğru olmaz. Çünkü âyet mutlaktır. Meşru' olan her hangi bir namaza şamildir. Gerek farz ve gerek nafile herhangi bir namazdan nehiy namazdan nehiy olmak haysiyyetiyle bu tuğyan hukmüne dahildir. Meğerki esası nehiy namazın kendisinden değil de ahvali mukarrinesinden biri i'tibariyle olsun o vakıt câzi olabilir. Meselâ vakti kerahette veya magsub bir yerde namaz kılmaktan nehiy bu hukme dahil olmaz. Çünkü bunlardan nehiy namazın kendisinden değil, mukarini bulunan zaman veya mekândan dolayıdır. Maamafih ba'zıları ihtiyat ederek bu gibi ahvalde bile nehiyden tehâşî etmiş ve yalnız beyani hakikat ile iktifa eylemişlerdir. Netekim rivayet olunurki Hazreti Ali kerremallâhü vecheh musallâda Bayram namazından evvel namaz kılan ba'zı kimseleri gördüğü zaman Resulullahı böyle yaparken görmedim demiş, öyle ise neye nehy etmiyorsun denilmesine karşı da « اَرَاَيْتَ الَّذِى يَنْهٰى عَبْدًا اِذَا صَلّٰى » va'îdi altına girmekten korkarım. Diğer bir rivayette de bir kulu namaz kılarken nehy etmeği arzu

Sh:»5959

etmem ve lâkin onlara Resulullahtan gördüğümü söylerim demiştir. Yine bu nükte iledir ki İmamı a'zam Ebu Hanîfe «rahmetullahi aleyh» Hazretleri, Kendisine İmam Ebu Yusüf «musallî rüku'dan başını kaldırırken « اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِى » der mi?» diye sorduğu zaman « رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ » der diye cevab vermiş, nehyi tasrih eylememiştir. Sair ıbadetlerden nehiyde namazdan nehye kıyas olunur. Bu babda kavlen nehy ile fı'len ve halen nehiy arasında fark da yoktur. Bir insanı meşgul ederek namazdan, ıbadetten alıkoymak da bu hukmünde dahildir. Oda Ebu Cehil gidişidir.

11. ﴿اَرَاَيْتَ﴾ baksan a -ya'ni bak, gör, düşün, bil de haber ver bakalım ne dersin?- 12. ﴿اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰىٓ ۝ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى﴾ bu kazıyye şartıyye olduğundan cezası mahzuftur. « كان » « امر » zamirleri abde de nehy edene de râci' olabilir. Ve ona göre « اَرَاَيْتَ » hıtabı da mukabiline teveccüh eder. Abde raci' olduğu takdirde hıtab, nehy eden tahvil ile telvîn edilmiş olur ki bu daha nüktelidir. Ma'nâ şu olur: Düşünsene! Ey namaz kılan bir kulu nehy eden azgın insan! Eğer o kul hidayet, doğruluk, hak üzere gitse yâhud onunla beraber daha yükselerek

diğerlerine de takva ile, Allahdan korkup fenalıktan sakınmakla emr etse ne olur? Fena mı olur? Sen onu Allahın iyi, kötü her şey'i görüyor olduğunu bilmez de senin nehyini dinler mi sanıyorsun? Nehy eden râci' olduğu takdirde ise hıtab, yine evvelki siyakta olarak abde müteveccih olup ma'nâ şu olur: Ey o kıraetle me'mur olup da namaz kılan kul! Ya Muhammed! O namazdan nehy eden bu azgın insânı gördün a, şimdi şunu bir düşün: eğer öyle azgınlık etmeyip de hakk-u hidayet üzere gitse yâhud namazdan nehy edeceğine Allah korkusiyle korunmak emr etse ne iyi olurdu? O halâ Allahın görüyor olduğunu bilmedi değil mi? 13. ﴿اَرَاَيْتَ﴾ -bunda da iki vecih muhtemildir ve

Sh:»5960

Peygambere hıtab olduğuna göre şöyle demek olur: baksan a, yâhud gördün a ya Muhammed! Sen doğru olduğun, hakkı söylediğin halde ﴿اِنْ كَذَّبَ﴾ eğer o namazdan nehy eden azgın tekzîb ediyor, inanmıyor ﴿وَتَوَلّٰى﴾ ve öyle tekzîb ile, iymansızlıkla haktan yüz çeviriyor tersine gidiyorsa eyimi olur? Nehy eden azgına hıtab olduğuna göre de şöyle demek olur: Baksan a, ey okulu namazdan nehy eden azgın! Eğer o kul senin nehyini dinleyip hakkı tekzîb etse, namaz kılmayıp tersine gitse eyi mi olur. 14. ﴿اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى﴾ bilmedi mi ki her halde Allah görüyor?- sonra

kendisine varılacak olan Allah her halde doğruyu da eğriyi de, iyiyi de, kötüyü de hepsini görür ve herkesin ameline göre cezasını verir. Bu « اَلَمْ يَعْلَمْ » zamiri de « اَرَاَيْتَ » hıtabının mukabiline âid olarak bir bakıma « عبد » e bir bakıma da nehy edene raci'dir. Hıtab nâhîye olduğu surette « عبد » e râci' olup istifhamı inkârî olarak: Okul Allahın hepsini gördüğünü bilir. Senin nehyini dinlemez ey azgın! Demek olur. Hıtab Peygambere olduğu surette de nâhîye râci' olup istifhamı takrirî olarak: O azgın hâlâ bilmedi mi? Hâlâ bilmediyse bilsin ki Allah her iki takdirde de hepsini görüp duruyor ya Muhammed! Demek olur ve ikisinde de o azgına tehdidi ifade eder. Keşşafın dediği gibi iki şartın ikisinin de cevabı yapmak câiz olsa bile şartların cezaları mahzuf olarak bunun bir cümlei istînâfiyye olması daha muvafıktır. 15. ﴿كَلَّا﴾ -o azgının halinden red'u tahzirdir. Ya'ni hakikat onun zannettiği gibi değil, sakın ﴿لَئِنْ﴾ - « لام » kasem için tavtıedir, ya'ni şânı ülûhiyyete

Sh:»5961

kasem olsun, celâlim hakkı için eğer ﴿لَمْ يَنْتَهِ﴾ o azgın vaz geçmezse -o istiğna ile tuğyandan, o nehiyden vaz geçip akıllanmazsa ﴿لَنَسْفَعًا﴾ - tenvin, te'kid için olan nunı muhaffefeden mübeddeldir. « لَنَسْفَعَنْ » demektir. Çünkü fi'le tenvin dahil olmaz.

SEFİ' şiddetle tutup çekmektir, ya'ni muhakkak yakalayıp sürükliyeceğiz elbet ﴿بِالنَّاصِيَةِ﴾ o nasıyeyi -yâhud nâsıyesiyle.

NÂSIYE, ma'lûm ki alındaki saç, perçem demektir. Onun bittiği cebheye, alına, ya'ni alnın üstünde başın ön tarafına dahi ıtlak olunur. Burada murad baştan ve dolayısıyle şahıstan kinayedir. Onun için şu bedel ile iyzah olunuyor: 16. ﴿نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ﴾ Yalancı, hatîekâr: Cânî bir nâsıyeyi -bu bedelin nekire olarak getirilmesi emsaline ta'mim içindir. كَاذِبَةٍ ، خَاطِئَةٍ ile tavsifi de hem nekirenin ma'rifeden bedeliyyetini tashih, hem sürüklenmenin ılletini beyan hem de sürüklenecek nâsıyeden murad nefsi şahsı olduğunu iyzahtır. Zira yalanı söyliyen hatîeyi, cinâyeti işliyen odur. Maamafih kinaye hakikatin de iradesine mani' olmaz. 17. ﴿فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ﴾ O vakıt çağırsın o nadîsini -NÂDÎ halkın meşveret gibi, bir şey için konuşmak üzere bir yere toplanmaları ma'nasına nedveden gelir. Netekim islâmdan evvel Mekkede Kureyşin toplandığı parlaman binasına «Darünnedve» denilirdi. Nâdî orada ve o gibi yerlerde toplanan hey'ettir ki bezm, meclis, mahfil, kongre, parlaman ta'birleri gibidir. Yeni Türkçede bu gibi büyük ictima'lara eski bir ta'bir ile kurultay denilmek şayi' olduğu için « فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ » çağırsın kurultayını diye terceme olunmak zamanımız şivesine daha uygun gelir.

Tirmizîde

Sh:»5962

de rivayet olunduğu üzere Ebucehil, nâdîce ekseriyyet kendisinin olduğunu söylediği cihetle bu âyetle ona işaret olunmuş, şu cevab ile karşılanmıştır: 18. ﴿سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ﴾ -ZEBÂNÎ, ZEBANİYE, azâb melâikelerine isim olmuştur. Demişlerdir ki asıl lûgatte şurda, ya'ni zabıta kuvveti demektir. Lâfzı cemi'dir. Ba'zıları abadîd gibi lâfzından müfredi yoktur demişler, ba'zıları da müfredi zibniyye yâhud zibniy demişler ki defi' ma'nasına zebne nisbet demektir. Buna göre cem'inde zebâniye « يا » nın teşdîdiyle olmak lâzım gelirse de tahfif olunmuş demektir. Bu zebânîlerin da'vetinden anlaşılır ki o yalancı, cânî nâsıye Cehenneme sürüklenecektir. 19. «SECDE AYETİDİR» ﴿كَلَّا﴾ Sakın -tahzir üzerine tahzirdir. ﴿لَا تُطِعْهُ﴾ ona itaat etme -öyle müstağni yalancı, cânî, namazdan nehy eder azgını dinleme, rabbına itaatle okumakta sebat eyle ﴿وَاسْجُدْ﴾ ve secde et- rabbının emrine inkıyad ile oku ve secdeye devam et ﴿سجده﴾﴿وَاقْتَرِبْ﴾ ve yaklaş -secde ile, namaz ile ve yakınlığa sebeb olan sair ibadet ve ubudiyyet ile kulluk ederek biz rabbına yaklaş. Çünkü hadîsi sahihte de vârid olduğu üzere « اَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ اِلٰى رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ = kulun rabbına en yakın

olabileceği hal secde ederkendir». Bir hadîsi kudsîde de «

لَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ اِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتّٰى اَكُونُ سَمْعَهُ وَ بَصَرَهُ وَ قَلْبَهُ الخ = Kul bana fazla ıbadetlerle mütemadiyen yaklaşır o derece ki nihayet ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, duyduğu kalbi olurum, benimle eşidir, benimle görür, benimle duyar» buyurulmuştur. Burada secde yukarıdaki salât karînesiyle namaz ma'nasına olmak dahi muhtemil ise de hakikati üzere bilhassa kendi ma'nasında olmak daha zâhirdir. Zira « وَاقْتَرِبْ » namaz ve sair envai kurbete şamildir. Secdenin ayrıca tahsıysı

Sh:»5963

« اِقْرَبُ مَا يَكُونُ » hadîsi mucebince ehemmiyetini tansıystir. Çünkü secde bütün yakınlığın esası olan hudu' ve inkıyadın ekmel suretidir. Sahîhaynde sâbit olduğu üzere aleyhissalâtü vesselâm « اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ » da ve bu Sûrede tilâvet secdesi yapmıştır. Biz de okuyalım, Allahü ekber diyüp secdeye kapanalım ve Allaha peyderpey yakınlığa çalışalım, nihayet dönüş onadır.